

Систематизація документів

*Інна Лобановська,
заввідділу комплектування та
наукового опрацювання документів
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Наукове (аналітико-синтетичне) опрацювання документів

**Один з основних видів
інформаційної діяльності,
що потребує значних
інтелектуальних зусиль
і належить до розряду
наукової діяльності**

Аналітико-синтетичне опрацювання документів (АСОД)

**Процеси перетворення інформації,
що міститься в первинному
документі, для створення вторинної
інформації про документ
і поширення її в просторі й часі**

Види АСОД

- **Бібліографування документів**
- **Індексування документів**
- **Анотування**
- **Реферування**

Індексування

**Процес вираження змісту документа
і (або) запиту
інформаційно-пошуковою мовою
(ІПМ)**

**Його суть – передати зміст документів,
а в разі потреби – й деякі формальні
ознаки у вигляді коротких
закодованих повідомлень –
пошукових образів документів (ПОД)**

Види ІПМ

- ✓ систематизація
- ✓ предметизація
- ✓ координатне індексування

Класифікування

Процес розподілу предметів за класами за схожістю й розбіжностями між ними, здійснений таким чином, що кожний клас відносно інших класів предметів займає визначене, точно фіксоване місце

Документні класифікації

Об'єктом класифікування виступають документи

Застосування:

- Бібліотечна діяльність
- Бібліографічна діяльність
- Науково-інформаційна діяльність
- Видавнича діяльність
- Архівна справа
- Книготоргівельна справа тощо

Вимоги до документних класифікацій

- науковість
- універсальність
- багатоаспектність
- адаптивність
- чіткість і простота

Види документних класифікацій

- **Реальні системи класифікації** – основою ділення є зміст документа (УДК, ББК, ДКД)
- **Формальні системи класифікації** – основою ділення є формальні ознаки документа – абетка, формат, вид тощо

Види документних класифікацій для розподілу документів за змістом

- **Систематичні класифікаційні системи** – основою ділення є галузь знань
- **Предметні класифікаційні системи** – основою ділення є безпосередньо сам предмет

Особливості систематичних класифікацій

- **однолінійність** – умовність у прийнятті рішень щодо місця деяких суміжних (комплексних) наук (Психофізіологія)
- **створення комплексних відділів**, що виходять за межі однієї науки (Наука і знання загалом)
- **наявність позанаукових відділів** (Художня література)
- **ділення за читацьким призначенням** (Дитяча література), **видами документів** (Стандарти, Патенти)
- **наявність загальних відділів** для літератури універсального змісту (Енциклопедії універсального змісту);
- **оформлення й видання у вигляді таблиць**

Систематичні класифікації

- **Ієрархічні класифікації** – відношення підпорядкування ділень (перелічувальні, комбінаційні)
- **Фасетні класифікації** – комбінаційний принцип набуває найвищого розвитку

Ієрархічні класифікації

Перелічувальні класифікації

**Покладено принцип переліку
всіх тем, понять тощо.**

**Типові ознаки змісту або форми,
читацького призначення тощо будуть
відтворюватись у різних класах
окремими діленнями**

Ієрархічні класифікації

Комбінаційні класифікації

**Характерна наявність основних
і допоміжних таблиць,
які можуть поєднуватися між собою,
створюючи нові ділення,
відсутні в таблицях**

Систематизація документів

**Визначення
класифікаційного індексу документа
відповідно до його змісту
за таблицями певної
бібліотечно-бібліографічної
класифікації**

Нормативні документи систематизації

- **Стандарти**
- **Класифікаційні таблиці**
- **Методичний і довідковий апарат систематизатора**

Стандарти

➤ ДСТУ 2395–2000 (ГОСТ 30671–99) (ISO 5963:1985).

Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування. Загальна методика. – Вид. офіц. – Київ : Держстандарт України, 2001. – 8 с. – (Інформація та документація) (Державний стандарт України).

➤ ДСТУ ГОСТ 7.59:2003 (ГОСТ 7.59-2003 (ИСО 5963-85), IDT).

Індексування документів. Загальні вимоги до систематизації та предметизації. – Вид. офіц. – Київ : Держспоживстандарт України, 2004. – 6 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної справи та видавничої справи) (Національний стандарт України).

➤ ДСТУ 6096:2009 (ГОСТ 7.90–2007, MOD). Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування. – Чинний з 2009.07.01. – Вид. офіц. – Київ : Держспоживстандарт, 2009. – III, III, 22 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).

Класифікаційні таблиці

- ✓ Універсальна десяткова класифікація (УДК)
- ✓ Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК)
- ✓ Десяткова класифікація Дьюї (ДКД)
- ✓ Інші класифікаційні системи

Методичний апарат систематизатора

- ✓ Посібники із загальної та спеціальної методики систематизації
- ✓ Методичні матеріали в періодичних і продовжуваних виданнях, збірниках статей
- ✓ Методичний апарат у таблицях класифікації
- ✓ Систематичні каталоги і картотеки, єдиний алфавітно-предметний покажчик (АПП) до них, а також систематична контрольна картотека (СКК) до АПП
- ✓ Авторитетні файли (АФ)
- ✓ Картотека методичних рішень (КМР)

Довідковий апарат систематизатора

- ✓ **Універсальні й галузеві довідкові видання:** „Українська радянська енциклопедія”, „Український словник енциклопедичний (УСЕ)”, „Енциклопедія українознавства”, „Український педагогічний енциклопедичний словник”, „Енциклопедія освіти”, „Педагогічний словник”, „Психологічна енциклопедія”, „Філософський словник”, „Довідник з педагогіки та психології” тощо
- ✓ **Тлумачні й термінологічні словники**, словники іноземних слів, перекладні двомовні словники
- ✓ **Географічні атласи**
- ✓ **Таблиці бібліотечних класифікацій**, тезауруси, рубрикатори
- ✓ **Довідковий апарат** монографій, підручників і навчальних посібників (допоміжні покажчики, термінологічні словники тощо)
- ✓ **Ресурси з Інтернету**, зокрема Вікіпедія

Об'єкти систематизації

- **Окремий документ**
- **Частина документа**
- **Група документів, об'єднаних між собою за певною ознакою**

Принципи систематизації

- **Пріоритет основного змісту документа над його формою**
- **Наукова об'єктивність**
- **Профілювання**

Методика систематизації

**Сукупність науково обґрунтованих
і перевірених практикою прийомів,
правил і положень,
які застосовують у процесі
систематизації документів**

Загальна методика систематизації

**Прийоми й правила,
що застосовують у процесі
систематизації документів
з усіх або багатьох галузей
науки і практики і які не залежать
від класифікаційної системи**

Загальна методика систематизації

- Повторне відображення документа
- Визначення основного місця документа в разі його повторного відображення
- Систематизація документів широкого змісту
- Систематизація документів за аспектами розгляду предмета
- Систематизація документів за читацьким і цільовим призначенням

Повторне відображення документа

- коли це передбачено структурою таблиць і про це є методичні рекомендації
- коли в документі розглянуто окремо або у взаємозв'язку два предмети
- коли предмет розглянуто в аспекті двох галузей знань або практичної діяльності
- коли особливості предмета утруднюють розмежування літератури про нього за аспектом і структура таблиць не дає змоги замінити повторне відображення посиланням

Визначення основного місця документа в разі його повторного відображення

- значення в змісті науки предмета, розглянутого в документі, і в якому розділі цей предмет представлений як первинна, а не вторинна ознака поділу (залежно від класифікацій);
- основний аспект розгляду теми, що є об'єктом дослідження кількох наук;
- якому предмету приділено більше уваги;
- можливість найкращого використання документа читачем

Систематизація документів широкого змісту

1. Документи, в яких *розглянуто три і більше предмети* (окремо чи у взаємозв'язку) або предмет висвітлено в трьох і більше аспектах, систематизують під більш загальною рубрикою, якщо її зміст вичерпується цими поняттями:

„Моральне, соціальне і національне виховання старшокласників” – під загальною рубрикою „Виховання школярів”

Систематизація документів широкого змісту

2. Документи, в яких розглянуто *три і більше предмети* (окремо або у взаємозв'язку), *у разі відсутності загальної рубрики* систематизують під індексами кожного з предметів:

„Домашні завдання на відмінно: Англійська мова. Математика. Фізика. Хімія. Історія України” отримують 5 індексів:

51+53+54+811.111+94(477)](076.5)

Систематизація документів широкого змісту

3. Документи загального характеру,
в яких *предмет, який не має
основного місця в таблицях
класифікації*, розглянуто в розрізі ряду
дисциплін

Систематизація документів широкого змісту

4. Документи загального характеру, в яких *спеціальна дисципліна викладена з основами більш загальної дисципліни*, відображають під індексом спеціальної дисципліни:

„*Ботаніка з основами загальної біології*” – у ботаніку

„*Алгебра з основами вищої математики*” – в алгебру

Систематизація документів широкого змісту

5. Документи загального характеру про окрему дисципліну, що **містять відомості із суміжних дисциплін**, відображають під індексом дисципліни, що розглядається:

„Педагогіка з основами психології” –
у педагогіку

Систематизація документів широкого змісту

6. Документи загального характеру, в яких значне місце відведено окремій темі, систематизуються за загальним змістом і повторно відображають під індексом окремої теми:

„Фізична географія, зокрема України” – у фізичну географію (загальну) + у фізичну географію України.

„Педагогічні новації столичної освіти: теорія і практика” – у загальний розділ „Педагогічні інновації” + „Організація освіти в Києві”

Багатотомні й продовжувані документи

Систематизують за загальним змістом, а окремі випуски, що мають характерні назви, на які складено додаткові записи, – повторно відображають згідно з їхнім змістом

Систематизація документів за аспектами розгляду предмета

1. Документи, що містять інформацію про *предмет, який належить до певної галузі знань* або галузі практичної діяльності, *але розглянуто в аспекті іншої галузі знань* або практичної діяльності, належить до тієї науки, з погляду якої розглянуто предмет:

„Гігієнічні питання консервування харчових продуктів” – до гігієни харчування, а не консервування;

„Свобода совісті як загальнолюдська цінність” – до права, а не релігії

Систематизація документів за аспектами розгляду предмета

2. Документи про **застосування положень, законів і методів якої-небудь науки** або галузі практичної діяльності в **інших науках** або галузях практики належать до галузі застосування:

загальні питання акустики – фізика

музична акустика – музика

електроакустика – радіоелектроніка

Систематизація документів за аспектами розгляду предмета

3. Документи загального характеру про *практичне застосування окремої науки* в багатьох або кількох галузях збирають у загальній частині розділу відповідної науки:

загальні питання прикладної геодезії – у геодезичних науках

геодезичні роботи під час меліоративних заходів – у

сільськогосподарській меліорації

Систематизація документів за аспектами розгляду предмета

4. *Науки, які є перехідними,*
проміжними, належать до тих галузей,
з потреб яких вони виникли:

астрофізика – до астрономії

біофізика – до біології

педагогічна кліматологія – до
педагогічних наук

Систематизація документів за аспектами розгляду предмета

5. Документи про *вплив принципів і правил якої-небудь науки* або галузі практичної діяльності *на інші науки* або галузі практики відображають у галузях, які відчують вплив:

вплив релігії на процес соціалізації особистості – у розділ соціальної психології

Систематизація документів за аспектами розгляду предмета

6. Документи, в яких висвітлено *історію науки загалом* або кількох наук, і якщо вони не можуть бути зараховані до якого-небудь галузевого розділу, відображають в розділі „Історія науки”

Історію окремих галузей науки
або практики відображають

у відповідних розділах класифікації:

001(091)(477) Історія науки в Україні

37(091)(477) Історія освіти і педагогічної думки в Україні

Систематизація документів за аспектами розгляду предмета

7. Документи *про життя й діяльність* учених, письменників, діячів мистецтва, державних і громадських діячів тощо відображають у відповідних галузевих розділах класифікації, якщо інше не передбачено таблицями. У разі можливості вибору ухвалюють методичні рішення:

929:37 Біографії видатних педагогів

або

37(092) Біографії видатних педагогів

Систематизація документів за читацьким і цільовим призначенням

Документи з будь-якої дисципліни, призначені для фахівців іншої галузі знань, систематизують за змістом, а не за читацьким призначенням:

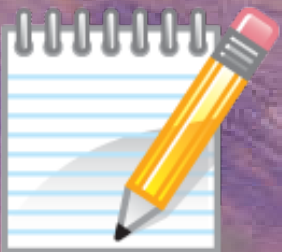
„Теорія ймовірностей для астрономів і фізиків” – у розділ „Теорія ймовірностей”, а не астрономії

„Англійська мова для економістів” – у розділ „Англійська мова”, а не економіка

Спеціальна методика систематизації

**Призначена для систематизації
документів з окремих галузей знань
і тісно пов'язана з конкретною
класифікаційною системою
з урахуваннями потреб
конкретної бібліотеки**

Консультування з питань систематизації:

(044) 440-66-22

vnokd@i.ua